

Väljaandja:
Akti liik:
Teksti liik:
Jõustumise kp:
Avaldamismärge:

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium
otsus
algtekst
18.10.2012
RT I, 24.10.2012, 1

1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud riigilõivuseaduse § 57 lõike 1 koostoimes sama seaduse lisaga 1 põhiseaduslikkuse kontroll

Vastu võetud 18.10.2012

RIIGIKOHUS

PÕHISEADUSLIKKUSE JÄRELEVALVE KOLLEGIUM

KOHTUOTSUS

Eesti Vabariigi nimel

Kohtuasja number

3-4-1-15-12

Otsuse kuupäev

18. oktoober 2012

Kohtukoosseis

Eesistuja Märt Rask, liikmed Tõnu Anton, Henn Jõks, Lea Kivi ja Lea Laarmaa

Kohtuasi

1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud riigilõivuseaduse § 57 lõike 1 koostoimes sama seaduse lisaga 1 põhiseaduslikkuse kontroll

Menetluse alus

Harju Maakohtu 18. juuni 2012. aasta määrus tsiviilasjas nr 2-12-19832 ja Harju Maakohtu 22. juuni 2012. aasta määrus tsiviilasjas nr 2-12-24487

Asja läbivaatamine

Kirjalik menetlus

RESOLUTSIOON

Tunnistada, et riigilõivuseaduse (RT I 2010, 21, 107; RT I, 25.06.2012, 3) § 57 lõige 1 koostoimes lisaga 1 (1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis) olid põhiseadusega vastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga 319 558 eurot 24 senti kuni 383 469 eurot 89 senti tuli hagi esitamisel tasuda riigilõivu 14 060 eurot 56 senti, ja osas, milles tsiviilasjas hinnaga 575 204 eurot 83 senti kuni 639 116 eurot 48 senti tuli hagi esitamisel tasuda riigilõivu 19 173 eurot 49 senti.

ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK

1. Tsiviilasjas nr 2-12-19832 esitas OÜ Põltsamaa Graniit 18. mail 2012 kohtule AS-i Mecro vastu hagi, milles nõudis 632 145 euro suuruse ostuhinna tagastamist ja palus välja mõista 2891 euro 77 senti suuruse intressi ning viivise. Hageja tasus hagiavalduse esitamisel riigilõivu 10 082 eurot 6 senti. Sellise suurusega nõudelt tuli hagi esitamisel tegelikult tasuda riigilõivuseaduse (RLS) § 57 lõike 1 ja lisa 1 alusel riigilõivu 19 173 eurot 49 senti. Hageja taotles sellises suuruses riigilõivu ette nägevate sätete põhiseadusega vastuolus olevaks tunnistamist ja hagi menetlusse võtmisel kohaldamata jätmist.

2. Harju Maakohus jättis 18. juuni 2012. aasta määrusega tsiviilasjas nr 2-12-19832 RLS § 57 lõike 1 koostoimes lisaga 1 asjassepuutuvas osas põhiseadusega vastuolu tõttu kohaldamata. Maakohus määras tasumisele kuuluvaks riigilõivuks 10 085 eurot 6 senti ja võttis hagi menetlusse. Harju Maakohtu määrus jõudis Riigikohtusse 22. juunil 2012.

3. Tsiviilasjas nr 2-12-24487 esitas AmberWood Invest OÜ 21. juunil 2012 Atex Corporation OÜ vastu hagi, milles nõudis 350 000 euro suuruse lepingulise kohustuse täitmist. Hagilt tasuti riigilõivu 2500 eurot. RLS § 57 lõike 1 ja lisa 1 alusel tuli sellise suurusega nõudelt tasuda hagi esitamisel riigilõivu 14 060 eurot 56 senti. Hageja taotles riigilõivu alandamist kuni 2500 euroni. Harju Maakohus järeldas sellest, et hageja palus tunnistada RLS § 57 lõike 1 koostoimes lisaga 1 alusel hagilt tasuda tuleva riigilõivu suuruse põhiseadusega vastuolus olevaks.

4. Harju Maakohus jättis 22. juuni 2012. aasta määrusega tsiviilasjas nr 2-12-24487 RLS § 57 lõike 1 koostoimes lisaga 1 asjassepuutuvas osas põhiseadusega vastuolu tõttu kohaldamata. Maakohus määras tasumisele kuuluvaks riigilõivuks 2500 eurot ja võttis hagi menetlusse. Harju Maakohtu määrus jõudis Riigikohtusse 3. juulil 2012.

5. Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium liitis 3. oktoobri 2012. aasta määrusega Harju Maakohtu 18. juuni 2012. aasta määrusega tsiviilasjas nr 2-12-19832 algatatud põhiseaduslikkuse järelevalve asja nr 3-4-1-15-12 ja Harju Maakohtu 22. juuni 2012. aasta määrusega tsiviilasjas nr 2-12-24487 algatatud põhiseaduslikkuse järelevalve asja nr 3-4-1-16-12 ühte menetlusse.

KOHTU MÄÄRUSED

6. Harju Maakohus lähtus määrustes tasumisele kuuluva riigilõivu põhiseadusvastasust tuvastades Riigikohtu riigilõive puudutavast praktikast. Juurdepääs õigusemõistmisele peab olema tegelikult tagatud, kuid asjassepuutuvas määras riigilõivud piiravad kohtusse pöördumise õigust ebaproportsionaalselt.

7. RLS lisa 1 tabelijärgse riigilõivu suuruseks on umbes 3% nõude suurusest, lisaks tuleb arvestada ka vajadusega esitada apellatsioonkaebus, millelt tasutakse riigilõivu samas määras. Oleks ebamõistlik eeldada, et isikud peaksid tsiviilõiguslikes suhetes osaledes jätkma kohtukulude varuks vähemalt 6% neile kuuluva, lepinguga omandatava või võõrandatava vara väärtusest.

8. Üldjuhul peaks keskmine kohtusse pöörduja suutma ise tasuda riigilõivu. Võimalus taotleda menetlusabi ei tähenda, et lubamatut põhiõiguste riivet pole, kuna lõiv tuleb menetlusabi andmise korral tasuda hiljem (erand tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 190 lõikes 7). Enamasti ei saa isik ka oodata kohtusse pöördumisega seni, kuni ta on kogunud riigilõivu tasumiseks vajaliku summa. Hagi esitamise aeg on piiratud aegumistähtaegadega, mitmete õigussuhete puhul on kehtestatud õigust lõpetavad tähtajad. Apellatsioonkaebuse esitamiseks tuleb raha riigilõivu tasumiseks leida 30 päeva jooksul. Samuti kannab hageja riigilõivu kustjalt tagasisaamise riski. Seejuures peab kohtulik kaitse olema tagatud ka siis, kui hagi edulootus ei ole 100% kindel, samuti peab olema kustjal võimalus vaielda hagile vastu siis, kui ta ei ole 100%-liselt veendunud hagi rahuldumata jäämises. Paljude kohtumenetluste tulemus selgub alles arutamise käigus, nt kui on selge, milliseid tõendeid õnnestus koguda.

MENETLUSOSALISTE ARVAMUSED

Riigikogu

9. Riigikogu põhiseaduskomisjon leiab, et maakohtus kohaldamata jäetud riigilõivumäärad on põhiseadusega vastuolus. Riigikogu on korduvalt juhtinud tähelepanu, et 30. juunini 2012 kehtinud riigilõivude suurused hagi hinnalt olid ebaproportsionaalsed ning Eestis kehtiv riigilõivude regulatsioon vajab ülevaatamist ja korrastamist eesmärgiga jõuda paindlikuma regulatsioonini. 1. juulil 2012 jõustusid riigilõivuseaduse muudatused, millega alandati riigilõivumäärasid oluliselt. Seega on seadusandja leidnud, et riigilõivu legitiimseid eesmärke on võimalik saavutada ka madalamate riigilõivudega.

Tsiviilasja nr 2-12-19832 menetlusosalised

10. AS Mecro leiab, et riigilõivuseaduse asjassepuutuvad sätted ei ole põhiseadusega vastuolus. Harju Maakohus oleks pidanud neid kohaldama. Kohustus tasuda 19 173 eurot 49 senti riigilõivu ei riku hageja õigusi. Hageja jaoks ei piira seaduses sätestatud määras lõivu tasumine juurdepääsu õigusemõistmisele.

11. Kuna hageja ei ole riigi õigusabi taotlust esitanud, ei ole tal majanduslikust olukorrast tulenevalt probleeme RLS § 57 lõike 1 ja lisa 1 järgse riigilõivu tasumisega (TsMS § 181 lõige 1). Seega ei ole piiratud hageja põhiseaduse (PS) § 15 lõikes 1 sätestatud õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse. Kohtusse pöördumise õiguse takistuse korral oleks aga hagejal olnud võimalik taotleda riigilt menetlusabi (TsMS § 180 lõige 1) või vähemalt riigilõivu osadena tasumist TsMS § 181 lõike 31 alusel. Riigi menetlusabi saamise võimalusega riigilõivude osalise tasumise näol on eraõiguslikule juriidilisele isikule tagatud õigus tema kohta tehtud kohtu otsuse peale seadusega sätestatud korras edasi kaevata ka suhteliselt suurte riigilõivude korral.

12. OÜ Põltsamaa Graniit arvates riivab tema hagilt tasumisele kuuluva riigilõivu summa ebaproportsionaalselt PS § 15 lõikes 1 ja §-s 32 sätestatud põhiõigusi. Hageja hinnangul ei esine praegu asjaolusid, millest tulenevalt peaks põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi seisukoht erinema ja kohus otsustama teisiti, kui on olnud Riigikohtu senine praktika riigilõivuseaduse lisa 1 tabelis sätestatud riigilõivumäärade põhiseaduspärasuse hindamisel.

13. 12. aprillil 2011 tunnistas Riigikohus asjas nr 3-2-1-62-10 põhiseadusega vastuolus olevateks riigilõivuseaduse sätted, mis nägid ette kohustuse tasuda tsiviilasja hinna puhul üle 10 000 000 krooni lõivu 3% tsiviilasja hinnast, kuid mitte rohkem kui 1 500 000 krooni. Riigikohus määras sellise suurusega apellatsioonkaebuselt tasumisele kuuluva riigilõivu suuruseks põhiseadusvastaseks tunnistatud määrast viis korda väiksema lõivu, s.o 19 173 eurot 49 senti (300 000 krooni) (otsuse punkt 49). Selles kohtuasjas oli hageja põhinõue 31 500 000 krooni ja viivis 9 802 109 krooni 59 senti, sama summa kohta esitati ka apellatsioonkaebus. Praeguses asjas on hageja esitatud hagi põhinõue 632 145 eurot (9 890 919 krooni 96 senti) ehk kolm korda väiksem kui viidatud asjas nr 3-2-1-62-10. RLS § 57 lõike 1 ja selle lisa 1 tabeli järgi peab hageja tasuma aga lõivu tervelt 19 173 eurot 49 senti.

Tsiviilasja nr 2-12-24487 menetlusosalised

14. AmberWood Invest OÜ ja Atex Corporation OÜ Riigikohtule arvamusi ei esitanud.

Õiguskantsler

15. Õiguskantsleri arvates oli RLS § 57 lõike 1 ja RLS lisa 1 koostoime regulatsioon praeguses asjas asjassepuutuvate riigilõivumäärade osas vastuolus PS §-dega 15 ja 11.

16. Õiguskantsler peab probleemseks madalama astme kohtute väljakujunenud praktikat määrata enne Riigikohtu otsust nende hinnangul põhiseaduspärase suurusega riigilõiv. Samas leiab õiguskantsler, et juhul, kui madalama astme kohtu määratud uus riigilõiv on mõõdupärase suurusega (st kaebuse esitamise ajal majanduslikult põhjendatud ja eesmärgipärane), võib mõista kohtu aktiivsust ja menetlusökonomilist kaalutlust jätkata kohtumenetlust vaatamata põhiseaduslikkuse järelevalve algatamisele. Täielikult probleemivabaks ta sellist madalama astme kohtute väljakujunenud praktikat siiski ei pea, seda nendel juhtudel, kui tekib kahtlus kohtu määratud uue riigilõivu määra põhiseaduspärasuses (nt juhul, kui see erineb märkimisväärselt alates 1. juulist 2012 jõustunud ja varasemaga võrreldes tunduvalt väiksemast riigilõivu määrast või see ületab määra, mille Riigikohus on varem lugenud ülemäära kõrgeks). Nii peab õiguskantsler võimalikuks lahendust, kus kas praegusel või muul sarnasel juhtumil võib Riigikohus lõpuks leida, et ka madalama astme kohtu määratud uus riigilõiv ei ole põhiseaduspärase suurusega (või siis leida, et asjassepuutuva riigilõivu suurus on siiski põhiseaduspärane).

17. Tsiviilasjas nr 2-12-19832 Harju Maakohu 18. juunil 2012 määratud riigilõiv 10 085 eurot 6 senti võib olla ikkagi ülemäära kõrge. Riigilõivu määr kui põhiõiguse piirang peab olema majanduslikult põhjendatud ning võimalikult leebe. Õiguskantsleri hinnangul tuleks praegusel juhul riigilõivu suuruse hindamisel arvestada seadusandja kaalutlusi Riigikogus 6. juunil 2012 vastu võetud ning 1. juulil 2012 jõustunud, varasemaga võrreldes tunduvalt madalamate riigilõivumäärade kehtestamisel. Uute riigilõivude suurused peaksid vastama kaasaja ehk 2012. aasta Eesti ühiskonna ja majanduse oludele ning saavutama seejuures soovitud eesmärgid. Ajal, mil maakohus määras 18. juunil 2012 tsiviilasjas nr 2-12-19832 uue ja põhiseaduspärase suurusega riigilõivu, oli juba teada seadusandja hinnang põhiseaduspärasele riigilõivu suurusele aastal 2012. Riigilõivuseaduse muudatuste kohaselt oleks riigilõivu määr olnud ca 5000 eurot ehk poole väiksem. Tsiviilasjas nr 2-12-24487 võttis Harju Maakohus 22. juunil 2012 uue ja kohtumääruse tegemise hetkel veel jõustumata, kuid alates 1. juulist 2012 kehtima hakanud riigilõivu määra aluseks põhiseaduspärase suurusega riigilõivu määramisel.

Justiitsminister

18. Justiitsminister pidas põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 3-4-1-16-12 esitatud arvamuses selles asjas asjassepuutuvas määras riigilõivu põhiseaduspäraseks.

19. RLS lisas 1 sätestatud riigilõivumääradega sooviti need tsiviilasjade lahendamisel muuta võimalikult kulupõhiseks. Näiteks katsid kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud riigilõivuseaduse riigilõivumäärad ligikaudu 90% tsiviilkohtumenetluse kuludest, millest tulenevalt ülejäänud 10% jäi maksumaksja kanda. Sellest järeldub ka RLS § 57 lõike 1 ja lisa 1 alusel kehtestatud riigilõivumäärade ratsionaalne põhjendus. Tulenevalt sellest, et tsiviilkohtumenetluses on kohtu rolliks õiguskaitse, õigusemõistmine ja õigusrahu pakkumine omavahel kokkuleppele mitte jõudnud poolte vahel, tuleb lugeda põhjendatuks tsiviilvaidlustega seotud kulude katmise kohtuasja poolte kohtukuludest, selmet asetada see koormis maksumaksjale.

20. Justiitsminister ei nõustu väitega, et lõivude kehtestamisega on loodud olukord, kus piiratakse isikul tema eeldatava ja seadusega kaitstud õiguse või huvi kaitseks kohtusse pöörduda ning seeläbi piiratakse isiku õigust tõhusale õiguskaitsele. Olukorras, kus on olemas õiguslik mehhanism maksejõuetu isiku riigilõivu tasumisest osaliselt või täielikult vabastamiseks (TsMS § 180 lõike 1 punktid 1 ja 2), ei saa pidada asjassepuutuvaid riigilõivumäärasid ebaproportsionaalseteks.

Rahandusminister

21. Rahandusminister vastas seoses põhiseaduslikkuse järelevalve asjaga nr 3-4-1-16-12, et kuna kohtumenetluses makstavate lõivudega seotud sätete väljatöötamiseks on pädev Justiitsministeerium, kellelt praeguses asjas on arvamus küsitud, ei esita rahandusminister eraldi seisukohta.

PÕHISEADUSEGA VASTUOLUS OLEVAKS TUNNISTATUD SÄTTED

22. Riigilõivuseaduse (RT I 2010, 21, 107; RT I, 25.06.2012, 3) § 57 lõige 1:

„(1) Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt hagihinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana.”

23. Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde RIIGILÕIVU TÄISMÄÄRAD AVALDUSE ESITAMISE EEST TSIVIILKOHTUMENETLUSES (EURODES) (1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012)

Tsiviilasja hind kuni, k.a

Riigilõivu täismäär

319 558,24

12 782,32

383 469,89

14 060,56

Tsiviilasja hind kuni, k.a

Riigilõivu täismäär

575 204,83

17 895,26

639 116,48

19 173,49

KOLLEEGIUMI SEISUKOHT

24. Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus hindab, peab olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv (põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse § 14 lõige 2). Piirav või kohustav norm on asjassepuutuv siis, kui kohus peaks asja lahendades otsustama selle kehtetuse korral teisiti kui selle kehtivuse korral.

25. OÜ Põltsamaa Graniit ja AmberWood Invest OÜ esitasid Harju Maakohule hagiavaldused. Maakohus otsustas 18. juuni 2012. aasta määrusega tsiviilasjas nr 2-12-19832 ja 22. juuni 2012. aasta määrusega tsiviilasjas nr 2-12-24487 hagide menetlusse võtmise üle. Tsiviilasjas on hagi menetlusse võtmise eeltingimuseks riigilõivu tasumine (TsMS § 147 lõike 1 esimene lause, § 371 lõike 1 punkt 10). Seega pidi Harju Maakohus hagide menetlusse võtmise otsustamisel (TsMS § 372, § 463 lõige 1) kontrollima, kas hagiavaldustelt on nõutud määras riigilõiv tasutud.

26. PS § 15 lõike 2 ja § 152 kohaselt peab kohus kontrollima kõiki sätteid, mida kohaldab. Harju Maakohus pidi hagide menetlusse võtmisel hindama ka seda, kas hagidelt tasuda tulevad riigilõivud on põhiseaduspärased. Seejuures ei ole oluline, kas OÜ-l Põltsamaa Graniit või AmberWood Invest OÜ-l on võimalik saada menetlusabi, kuna igal kohtusse pöördujal tuleb võtta risk, et olenemata menetlusabi saamisest tuleb tal lõpptulemusena riigilõiv siiski tasuda (Riigikohtu üldkogu 6. märtsi 2012. a otsus asjas nr 3-2-1-67-11, punkt 18.2) ja seega kohaldatakse tema suhtes riigilõivumäära sätestavat normi. Ka juhul, kui hageja taotleks menetlusabi ja kohus kasutaks TsMS § 181 lõikes 31 sätestatud võimalust riigilõivu ajatada, tuleks riigilõiv kokkuvõttes tasuda kogu summas. Samuti ei ole kummalgi hagejal võimalik saada riigi õigusabi (riigi õigusabi seaduse § 6 lõiked 3 ja 4), mille suhtes võiks saajal samuti olla hüvitamiskohustus (sama seaduse §-d 16 ja 25). Seetõttu saab Riigikohus hinnata kohaldamisele kuuluvate riigilõivumäärade põhiseaduslikkust.

27. Praegusel juhul tuleneb 19 173 euro 49 senti ja 14 060 euro 56 senti suuruse riigilõivu tasumise kohustus hagide esitamise hetkel (vastavalt 18. mail ja 21. juunil 2012) kehtinud RLS § 57 lõikest 1 koostoimes lisaga 1, mis määras, millist riigilõivu tuleb tasuda vastavalt kuni 639 116 euro 48 senti ja kuni 383 469 euro 89 senti suuruse hagi hinna korral. Kui nimetatud normid oleksid olnud põhiseadusega vastuolus, ei tuleks hagidelt sellises suuruses riigilõivu tasuda.

28. Seega on praeguses asjas asjassepuutuv säte RLS § 57 lõige 1 koostoimes lisaga 1 (1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis) osas, milles tsiviilasjas hinnaga 319 558 eurot 24 senti kuni 383 469 eurot 89 senti tuli hagi esitamisel tasuda riigilõivu 14 060 eurot 56 senti, ja osas, milles tsiviilasjas hinnaga 575 204 eurot 83 senti kuni 639 116 eurot 48 senti tuli hagi esitamisel tasuda riigilõivu 19 173 eurot 49 senti.

29. Kuna asjassepuutuvad sätted on formaalselt põhiseaduspärased, siis analüüsib kolleegium nende sätete materiaalselt põhiseaduspärasust.

30. Õiguse riive on selle kaitseala iga ebasoodus mõjutamine (vt nt Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 6. märtsi 2002. aasta otsus asjas nr 3-4-1-1-02, punkt 12). Hagilt tasutava riigilõivu määr ja selle tasumise kohustus riivab esmajoonel PS § 15 lõike 1 esimeses lauses sätestatud igäihe põhiõigust kohtusse pöörduda. PS §-des 13-15 ette nähtud õigus kohtulikule kaitsele hõlmab nii isiku õigust pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse kui ka riigi kohustust luua põhiõiguste kaitseks kohane kohtumenetlus, mis on õiglane ja tagab isiku õiguste tõhusa kaitse (vt nt Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 14. aprilli 2003. aasta otsus asjas nr 3-4-1-4-03, punkt 16). Tegemist on põhiõigusega, mis laieneb ka juriidilistele isikutele (PS § 9 lõige 2). Kui nõutavat lõivu ei ole tasutud ja isikut ei vabastata lõivu tasumise kohustusest, on asja menetlusse võtmine takistatud. Sellisel juhul ei kontrolli kohus ka isiku väidetud õiguste rikkumist.

31. PS § 15 lõike 1 esimeses lauses sätestatud kohtusse pöördumise põhiõiguse piiramise eesmärkidena on riigilõivude puhul legitiimsed õigusemõistmise kulutuste kandmisest osavõtu põhimõte ja menetlusökoonomia (Riigikohtu üldkogu 16. mai 2008. aasta otsus asjas nr 3-1-1-88-07, punkt 43 ja seal viidatud kohtupraktika; Riigikohtu üldkogu 12. aprilli 2011. aasta otsus asjas nr 3-2-1-62-10, punkt 45; Riigikohtu üldkogu 6. märtsi 2012. aasta otsus asjas nr 3-2-1-67-11, punkt 25.5).

32. Hagilt hinnaga 319 558 eurot 24 senti kuni 383 469 eurot 89 senti riigilõivu 14 060 eurot 56 senti ja hagilt hinnaga 575 204 eurot 83 senti kuni 639 116 eurot 48 senti riigilõivu 19 173 eurot 49 senti tasumise nõue võib muu hulgas ära hoida põhjendamatu ja pahatahtlike hagide esitamist ning soodustab seega menetlusökoonomia eesmärki. Samuti katavad hagiavaldustelt sellises suuruses tasuda tulevad riigilõivud arvatavasti õigusemõistmise kulud selles kohtuastmes (vt Riigikohtu üldkogu 6. märtsi 2012. aasta otsus asjas nr 3-2-1-67-11, punkt 26.2), olles seega ka õigusemõistmise kulutuste kandmisest osavõtu eesmärgil sobivad abinõud.

33. Samas ei ole hagiavalduselt sellises suuruses tasuda tulevad riigilõivud vajalikud, kuna õigusemõistmise kulutuste kandmisest osavõtu ja menetlusökoonomia eesmärki on võimalik saavutada teiste, vähem koormavate abinõudega, mis on vähemalt sama efektiivsed kui praeguses määras riigilõivud. Riigikohtu üldkogu hindas 6. märtsi 2012. aasta otsuses asjas nr 3-2-1-67-11 kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud RLS § 56 lõike 1 ja lisa 1 alusel hagiavalduselt hinnaga 5 000 000 (319 558 eurot 24 senti) kuni 6 000 000 krooni (383 469 eurot 89 senti) määratud 220 000 krooni (14 060 euro 56 senti) suuruse riigilõivu põhiseaduslikkust, leides otsuse punktis 27, et tegemist ei olnud menetlusökoonomia ega õigusemõistmise kulutuste kandmisest osavõtu eesmärkidel vajaliku abinõuga.

34. Praeguses asjas hindab kolleegium hagiavaldustelt hinnaga 319 558 eurot 24 senti kuni 383 469 eurot 89 senti ja 575 204 eurot 83 senti kuni 639 116 eurot 48 senti tasuda tulevate riigilõivude 14 060 eurot 56 senti ja 19 173 eurot 49 senti põhiseaduspärasust. Üldiselt olid riigilõivuseaduse lisa 1 järgsed riigilõivud alates 1. jaanuarist 2009 kuni 30. juunini 2012 põhimõtteliselt samas määras hoolimata vääringust, milles need olid riigilõivuseaduse lisa 1 esitatud. Seejuures on praeguse põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse aluseks olevas tsiviilasjas nr 2-12-19832 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud RLS lisa 1 tabeli alusel arvatud riigilõiv 19 173 eurot 49 senti sama määra, mille Riigikohtu üldkogu tunnistas 6. märtsil 2012 asjas nr 3-2-1-67-11 põhiseadusega vastuolus olnuks riigilõivuseaduse eelmise redaktsiooni kehtivuse ajal 1. jaanuarist 2009 kuni 31. detsembrini 2010. Erinev on vaid vääring. Seetõttu on ka praeguses, 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud riigilõivumäärade põhiseaduslikkuse järelevalve asjas asjakohane lähtuda üldkogu viimases hagiavaldustelt riigilõivu puudutavas kohtuasjas esitatud seisukohtadest.

35. Vaadates üldist majanduslikku olukorda, ületavad RLS lisa 1 ettenähtud 14 060 euro 56 senti ja 19 173 euro 49 senti suurused riigilõivud praegusel juhul paarikümnekordselt (vastavalt 15,6 ja 21,3 kordselt) 2012. aasta Eesti keskmist brutokuupalga määra (Statistikaameti andmetel 2012. aasta II kvartalis 900 eurot) ning vastavalt ligi 48,5 ja 66 kordselt töötasu alammäära (Vabariigi Valitsuse 22. detsembri 2011. aasta määruse nr 169 „Töötasu alammäära kehtestamine“ § 1 kohaselt 290 eurot).

36. Kolleegium on seisukohal, et menetluses ei esine asjaolusid, mille tõttu peaks otsustama teisiti, kui on olnud Riigikohtu senine praktika 1. jaanuarist 2009 kuni 30. juunini 2012 kehtinud riigilõivuseaduse lisa 1 sätestatud riigilõivude põhiseaduspärasuse hindamisel (vt ka Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 20. juuni 2012. aasta otsus asjas nr 3-4-1-9-12, kus tunnistati põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks kuni 30. juunini 2012 kehtinud RLS § 57 lõige 1 koostoimes lisaga 1 osas, milles tsiviilasjas hinnaga 447 381 eurot 53 senti kuni 511 293 eurot 18 senti tuli hagiavaldustelt tasuda riigilõivu 16 617 eurot 2 senti).

37. Kolleegiumi hinnangul ei ole ka praeguses asjas asjassepuutuvad riigilõivud eespool esitatud põhjustel vajalikud menetlusökoonomia ega õigusemõistmise kulutuste kandmisest osavõtu eesmärgi täitmiseks.

38. Riigikohus tunnistas põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse § 15 lõike 1 punkti 5 alusel, et riigilõivuseaduse (RT I 2010, 21, 107; RT I, 25.06.2012, 3) § 57 lõige 1 koostoimes lisaga 1 (1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012 kehtinud redaktsioonis) olid põhiseadusega vastuolus osas, milles tsiviilasjas hinnaga 319 558 eurot 24 senti kuni 383 469 eurot 89 senti tuli hagi esitamisel tasuda riigilõivu 14 060 eurot 56 senti ja milles tsiviilasjas hinnaga 575 204 eurot 83 senti kuni 639 116 eurot 48 senti tuli hagi esitamisel tasuda riigilõivu 19 173 eurot 49 senti.

39. Kolleegium selgitab, et 12. aprilli 2011. aasta üldkogu otsuses asjas nr 3-2-1-62-10, kus tunnistati põhiseadusevastaseks RLS lisa 1 viimases lauses sätestatud riigilõiv, leiti põhiseadusega kooskõlas olev riigilõiv tsiviilasjas esitatud apellatsioonkaebuse puhul lähima regulatsiooni põhimõttest lähtudes, võttes lõivu samal ajal, st kuni 31. detsembrini 2010 kehtinud RLS lisa 1 tabeli viimaselt realt (300 000 krooni) (otsuse punkt 51; vt ka tsiviilkolleegiumi 29. juuni 2012. aasta määrust asjas nr 3-2-1-58-12, punkt 12). Samas määras (19 173 eurot 49 senti) riigilõiv kehtis RLS lisa 1 tabeli viimasel real ka 1. jaanuarist 2011 kuni 30. juunini 2012. Riigikohus tunnistas selle praeguses asjas hagi esitamisel põhiseadusega vastuolus olevaks. 19 173 euro 49 senti suurune lõiv tuli praeguses asjas tasuda nõudelt suuruses kuni 639 116 eurot 48 senti (st kuni 10 000 000 krooni). See lõivumäär oli asjas nr 3-2-1-62-10 põhiseaduspärane seal esitatud nõude puhul (konkreetsel juhul 31 500 000 krooni põhivõlana ja 9 802 109 krooni 59 senti viivisena; asjas nr 3-2-1-58-12 oli nõude suuruseks 50 000 000 krooni (3 195 582 eurot 40 senti)). Sama lõivumäär oli aga põhiseadusega vastuolus nõuete puhul, mille suurus jäi vahemikku 575 204 eurot 83 senti kuni 639 116 eurot 48 senti (9 000 000-10 000 000 krooni).

Märt Rask, Tõnu Anton, Henn Jõks, Lea Kivi, Lea Laarmaa